

ዕላል ምስ ሰወእ ሓርበኛ ተጋዳላይ

ጸሓፊ ህግደፍ

አልአሚን መሓመድ ሰዒድ - 2010

**እዚአ ሎሚ መዝጊብካያ ድሕሪ 10 ዓመት
ተመሊሶካ ክትርእያ እንከለኻ ታሪኽ እያ።**

መጽሔት መንእሰይ

(ሓምለ 2010 ቁ.27 ሕታማ)

መስፍን ገብረሂወት

መንእሰያት፡ ካብ ተሞክሮ ብጻይ አልአሚን መሓመድ ሰዒድ ክቐስምዎ ዝኸእሉ ትምህርቲ ዓብዱ ብምኳኑ፡ ነቲ ናይ ሸዓኡ ትሕዝቶ ከም ዘለዎ ከነቐርቦ መሪጽና አሎና - ሰናይ ንባብ።

*** ክቡር ብጻይ አልአሚን መሓመድ ሰዒድ፡ ብናይ ቁልዕነት ተዘክሮኻ ክንድምር። እዋን ቁልዕነትካ አበይን ብኸመይን ኢኻ አሕሊፍካዮ?**

- ታሪክና፡ ውልቃዊ ነገር ዘይኮነ፡ ብሓፈሻ ታሪክ ናይ ኩሎም ወሎዶታት እዩ። ብዛዕባኡ ክትዛረብን ክትርእን ድማዩ ኣገዳሲ። ብዝኾነ፡ እቲ ሕቶ ካብ ተላዕለ፡ ኣነ ብ1947 ወርሒ 3 ኣብ ገዛ ብርሃኑ ዝበሃል ስፍራ፡ ኣብ ኣስመራ ተወሊደ። መበቁል ዓድና ኣብ ባጽዕ፡ ሕንጥብሎ ዝበሃል ቦታ እዩ። ወዲ 6-7 ዓመት ምስ ኮንኩ፡ ብ1953 ማለትዩ፡ ምስ ስድራና ናብ ስደት - ናብ ስዑድያ ኢና ኣምሪኬና። ክሳብ 1961 ድማ ኣብኡ ኔርና። ብድሕሪኡ ናብ ኤርትራ መጸእና፡ ኣብ ባጽዕ ሓደ ዓመት ተቐሚጠ። ሓደ ዓመት ድማ ኣብ ኣስመራ፡ ኣብ ቤት ትምህርቲ እስላምያ (ዕዳጋ ሓሙስ) ተማሂረ። ብድሕሪኡ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ኣብ ቤት ትምህርቲ በናድርን ቤት ትምህርቲ ልዑል መኮንንን ኣብኡ ምስ ዝነበረ ኣኮይ ኮይነ ተማሂረ። ኣሕመድ ጃዕፈርዮ ዝበሃል። ኣብ መጀመርታ 1964 ኣቢሊ ድማ ናብ ኣስመራ ተመሊሰ። ካብ ኣስመራ ኸኣ ናብ ባጽዕ። ኣብ ወርሒ ሰነ 1964፡ እንደገና ናብ ስዑድያ ኣምሪኬና። ምስ ስድራ ማለትዩ። *ትምህርቲ'ዎ ከመይ ቀጸልካዮ? -ዝበዝሕ ትምህርቲ ኣብ ስዑድያ እዩ ነይሩ። ከተማ ጀዳ ሓንቲ ካብተን ፍሉጣት ከተማታት እያ። ኣብኣ እዩ ዝመሃር ነይረ። ዳርጋ ኹሉ ናይ መባእታን ካልኣይን ደረጃ ኣብኡ እዩ ተማሂረ ክብል እኸእል። ልዕሊኡ ግን ኣይቀጸልኩን። እቲ ዝስሕበና ዝነበረ ጠመተ ናይ ፖለቲካዮ ነይሩ። ንኤርትራ ድሕሪ ሜዳ ምስላፊይ እዩ ኣጸቢቐ ዝፈልጣ። ቅድሜኡ ዳርጋ ኣይፈልጣን እዩ ነይረ። ብንእሽቶይ እንክለኹ ኢና ናብ ስዑድያ ተሰዲድና።

* ኣብ ስዑድያ ተመሃራይ ኣብ ዝነበርካሉ እዋን ዝነበረካ ዝንባሌታትን ውልቃዊ ተገዳስነትን፡ ምስቲ ዝነበረ ፖለቲካዊ ኩነታት ከመይ ነይሩ?

- ኣብ ጀዳ ኣብ ኣኼባታት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ንሳተፍ ነይርና። ዝተፈላለዩ ሓለፍቲ ናብኡ ይመጽኡ ነይሮም። ዑስማን ሳልሕ ሳብ ይመጽእ ነይሩ። እድሪስ መሓመድ ኣደም ይመጽእ ነይሩ። ካልኣት ሓለፍቲ'ውን፡ ኣብ ኣብያተ-ጽሕፈት ዝነበሩ ይኹኑ ሃገራዊ ስራሓት ዘካይዱ፡ ንተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ወኪሎም ኣኼባታት ዮካይዱ ስለዝነበሩ፡ ብእኡ ንጽሎ፤ ንጡፋት ኣባላት ድማ ነይርና። ዝንባሌና ብቐንዱ፡ ከመይ ጌርና ኢና ተቓሊስና ሃገር ንምስርት? ሃገር ነምጽእ? ዝብል'ዩ ዝነበረ። ልክዕዮ ምስ ትምህርቲ ክነተሓሕዞ ንፍትን ነይርና፤ ግን እቲ ስሕበት ቀሊል ስለ ዘይነበረ ናብ ስራሕ ዓለም ከይኣተኹ ናብ ሶርያ እዩ ኣምሪኬና። ብ1965 ኣቢሉ እዩ። ኣብ ጀዳ ተመሃሮ ካልኣይ ደረጃ እንክለና፡ ሃገራዊ ኩነታት ኤርትራ ውዕወዕ እዩ ነይሩ። መንእሰያትን ተመሃሮን ኩንና፡ ኣብ ርእሲኡ ድማ ኣባላት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ስለዝነበርና፡ ምስ ብዙሓት ካልኣት 30-40 ንኸውን ወተሃደራዊ ታዕሊም ክንወስድ ናብ ሶርያ ኣቲና። *ቀጽል ... -ኣብ ሶርያ

ዝተፈላለዩ ወተሃደራዊ ታዕሊም ናይ ኮማንዶ፣ ሕክምና፣ ናይ ምልክትን ካልእን ንኣስታት ሓደ ዓመትን ኣርባዕተ ወርሕን ሰልጢንና፣ ብሰዑድያ ኣቢልና ናብ ኤርትራ ኣቲና። ጉዕዞና ብጃልባ ናብ ፖርት ሱዳንን ነይሩ። ካብኡ ናብ ከሰላ። ኣብ ከሰላ፡ ኣነ ኣብ ራብዓይይቲ ክፍሊ ተመዲበ። ሓንቲ ናይ ከራር ትብሃል ሓይሊ ነይራ። ናትና ናይ ኣባነብሮ ትብሃል ሓይሊ'ውን ነይራ። ካብኡ፡ ናብ ማይ ላም (ደምበላስ) መጸኢ። ስለ'ዚ ካብ 1947-1966 ታሪኽ ህይወተይ ብሕጽር ዝበለ ከምዚ ክገልጸ ዝጸናሕኩ እዩ። ካብ'ቶም 30 እንኸውን ናብ ደማስቆ (ሶርያ) ዝኸድና፡ ገለ ካብኦም ተሰዊኦም ዝበዝሑ ድማ ብዝተፈላለዩ ምክንያት ኣብ 70ታት ነቲ ቃልሲ ራሕሪሖም ናብ ኣመት ውልቃዊ ናብራኦም ኣድሂቦም ኣለዉ።

***ብኸመይ ኢኻ ኣብ ጉዳይ ሃገር ፍሉይ ግዳስ ክተሕድር ክኢልካ? መንዩ ደፋፊኡካ?**

-ንከምዚ ዓይነት ስራሕ ዝደፋፍኡኒ ወለደይ እዮም፣ ብፍላይ ድማ ኣቦይ። ኣቦይ ባሕረኛ ኾይኑ፡ ሃገራዊ እዩ ነይሩ። ብዛዕባ ኤርትራ ኣዝዩ ክቱር ፍቕሪ እዩ ነይሩዎ። ኣብ 1989 እዩ ዓሪፉ። ንዓይ ዝጸለወኒ፡ ዘተባብዓኒ ንክሰለፍ'ውን ዝደፋፍኡኒ ኣቦይ እዩ። ሕሰቦ፡ ኣብ ሰዑድያ ኣብቲ እዋን'ቲ፡ ስራሕ ብቐሊሉ ክትረክብ ትክእል፡ መንነት ናይ ሰዑዲ'ውን ብቐሊሉ ክትረክብ ትክእል፡ ኣብ ንግዲ ዓለም ንክትሳተፍ ምቹእ ኩነታት ዝነበረሉ፡ እዚ ኹሉ እናሃለወ፡ ኣነ መንእሰይ ስለ ዝነበርኩ፡ እቲ ዝነበረ ኩነታት'ውን ብቐሊሉ ይጸልወኒ ስለ ዝነበረ፡ ናብ ጉዳይ ሃገር'ዩ ኣተኩረ። ኣቦይ ከኣ ዝያዳይ ብሰለት ስለ ዝነበሮ፡ ናብቲ ናይ ኮምዩኒቲ ኣኼባታት ክመላለስ ምስ ርኣየኒ፡ “ጽቡቕ'ዩ... ከም መንእሰይ መጠን ናብ ምዕዋል፡ ሽጋራ፡ መስተ ወይ ኣብ ካልእ ሽግር ዘእቱ ጉዳያት ኣብ ክንዲ ተምርሖ፡ ናብ ፖለቲካ ምእታውካ ኣዝዩ ጽቡቕ'ዩ፡ ሃገርካ ትፈልጥ፡ ህዝብኻ ትፈልጥ፡ እንተክኢልካ እውን ምስ'ቶም ዝቃለሱ ዘለዉ ትቃለሱ..” እናበለ ይመክረኒ ነይሩ። ንሱ ባሕረኛ ስለዝነበረ፡ መብዛሕትኡ እዋን ናብ ባሕሪ'ዩ ዘብል። ገዛ ኣብ ዝመጽኡኡ እዋን፡ ገና ገዛ ከይኣተወ ናብቲ ኣኼባታት እዩ ዘላግሰ ነይሩ። ንዓይ'ውን ኣብኡ ክመላለስ ምስ ርኣየኒ'ዩ ከተባብዓኒ ጀመሩ። ብኸምኡ ድማ ኣብ 1965 ታዕሊም ንምውሳድ ናብ ሶርያ ተበጊሰ።

*** ንእግራ-መንገድኻባ ስለምንታይ እዩ ታዕሊም ኣብ ሶርያ ዝካየድ ነይሩ?**

ሶርያን ሰውራ ኤርትራን እንታይ ምትእስሳር ነይርዎ? -ሓደ ካብ'ቲ ክንጠቕሶ ዝግብኣና፡ ኣብቲ እዋን'ቲ መርገጺ ሶርያ ንጹር'ዩ ነይሩ። ቀንዲ ደጋፊት ሰውራ ኤርትራ ዝነበረት ሃገር'ያ። እቲ ኻልእ ፖለቲካ ገዲፍና፡ ፖለቲካ

አይኮንኩን ዝሃረብ ዘለኹ፡ መርገጺ ናይ ዝተፈላለዩ ፖለቲካዊ ሓይልታት ሶርያ፡ ናይ በዓስ ድዩ ናይቶም ካልኣት ናይ ፖለቲካ ሓይልታት፡ ጠመተአም ብዛዕባ ኤርትራ፡ ብዛዕባ ዓረባውነትን ዘይዓረባውነትን ኤርትራ ሕጂ ግዜኡ ኩይኑ አይስምዓንን። ብኣጋጣሚ ኢና ነልዕሎ ዘለና። ሶርያ፡ ኤርትራ ከም ሃገር፡ ከም ሓንቲ ምልእቲ ኤርትራ ክትከውን ትኣምን ነይራ። ዳርጋ ካብ 1962/3-65 ኣትሒዛ። ሰውራ ኤርትራ ንመጀመርታ ግዜ ወተሃደራዊ ኣጽዋር ዝረኸበውን ካብ ሶርያ እዩ። ይዝከረኒ፡ ኣጋጣሚ ኾይኑ ኣብ ሱዳን ኣብ 1964/65 ዝነበረ ስርዓት፡ ዋላውን ስርዓት ማህዲ ደሞክራሲያዊ ይብሃል ይንበር፡ ናትና ኣጽዋር ዝጸገነት ናይ ሶርያ ነፋሪት ኣብ ኤርፖርት ናይ ካርቱም ተታሒዛ። ናትና ብረት ምጻኑ ድማ ናብ ኩሉ ተቐላሒ። እዚ ንስርዓት ሃይለስላሴ ዘሰንበደ እዩ ነይሩ። ስለዚ፡ ካብቲ እዋንቲ ክሳብ ግዜ ናጽነት እቲ ካልእ ናይ ፖለቲካ ነገራት ገዲፍና ካብ ሱዳን ክሳብ ናጽነት ኤርትራ፡ መርገጺ ሶርያ እዚዩ። ካብዚ ብምብጋስ ከኣ ወተሃደራዊ ታዕሊም ንኤርትራውያን ኣፍቂዳ ነይራ። ንሕና ኣብታ ካልኣይቲ ኮርስ ኢና ነይርና። ኣብታ ቀዳመይቲ በዓል ሮሞዳን መሓመድ ኑር፡ መሓመድ ዓሊ ዑማሮ፡ ኣቡጥያራን ካልኣትን እዮም ነይሮም። እዚኣቶም ወዲአም ምስ ተመልሱ ኢና፡ ንሕና ኣብታ ካልኣይቲ ኮርስ ኣቲና። እቲ ታዕሊም ካብ 1965 ክሳብ መወዳእታ 1966 እዩ ነይሩ። ስለዚ መርገጺ ሶርያ ኣብቲ ግዜቲ ካብ ከምዚ ዓይነት ደገፍ ዝኸለ እዩ።

*** ካልኣት ንሰውራ ኤርትራ ዝድግፉ ሃገራትክ ነይረንዶ?**

-ብዘይ ኣፈላላይ ዳርጋ ኩለን ሃገራት ኣዕራብ ደገፍትና እየን ነይረን። ነዚ ኣብ ካልእ ኣጋጣሚ ብስፍሕ ዝበለ ክንዛረበሉ ክኣይኽ እዩ። ንኣብነት ሊብያ፡ ኣብ ሱዳን ንጉሳዊ ስርዓት እዩ ነይሩ። ዋላኳ ከምቲ ዝድለ ኣይንበር፡ ብሞራል ንምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራ ይድግፍ ነይሩ። ንተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ይድግፉ ነይሮም። የመንውን ካብቲ እዋንቲ ምስ ኤርትራውያን ምድንጋጽ ተርኢ ነይራ። ብሓፈሻ እቲ ፖለቲካ ንጎኒ ገዲፍና፡ ኣዕራብ ደገፍቲ ሰውራ ኤርትራን ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራን እዮም ነይሮም። ብወግዒ ዝድግፉ ካብ ዝነበሩ ሃገራት ሶርያ ክንጠቅስ ንክእል። ኣዕራብ፡ ሃገራት ሕቡራት ኢማራት፡ ባሕራን፡ ስዑድያ እውን ብኣብነት ክጥቀሳ ዝክእላ እየን። ዋላ ብቐላራ ኣይንበር፡ ኣኹባታት ምውዳብ፡ ንኤርትራውያን ምስልጣን፡ ገንዘባውን ሞራላውን ሓገዛት ምብርካትን ደገፍ ምሃብን ነይሩ እዩ። ገለ ሰልፍታት ሊባኖስን ካልኣትን ከምኡውን ፍልስጤማውያን፡ ካብ መጀመርታ 40ታት ጀሚሮም ደገፍቲ ናጽነት ኤርትራ እዮም ነይሮም። ስለዚ፡ ኣብ ሃገራት ኣዕራብ ከም ህዝቢ መጠን፡ ብዛዕባ ኤርትራ ደገፍ ካብ ቅድም

ዝነበረ'ዩ ክንብል ንክእል ኢና። ኣብ ናይ ፖለቲካ ምናልባት ፍልልያት ክህሉ ይክእል'ዩ። ናትናን ናታቶምን ኣጠማምታ ኣብ እተፈላለዩ ጉዳያት፡ ብዛዕባ ሓድነት ኣዕራብ፡ ብዛዕባ ፖለቲካዊ ኩነታት ኣዕራብ፡ ብዛዕባ ኣብ ውሽጢ ሃገራት ኣዕራብ ክግበር እንብሎ ለውጥታትን ካልእን ገለ ገለ ፍልልያት ነይሩ ይኸውን። ብሓፈሻ ክርክ እንከሎ ግና፡ ኣዕራብ ደገፍቲ ኤርትራውያን እዮም ነይሮም ኢልና ክንዛረብ ንክእል ኢና። ግብጹ'ውን ከይረሳዕና፡ ካብ ሱላታት ጀሚራ ደጋፊትና እያ ነይራ። ኣቶ ወልደአብ ወልደማርያም ኣብ ካይሮ ኮይኑ ፈነወ ሬድዮ ከፊቱ ነይሩ። ካብ 1958 ኣትሒዙ ብእተፈላለዩ ክፋላት ናይ ግብጹ ርኡይ ምድግጋፍ ነይሩ እዩ። ምስ ሱዳን'ውን ከምኡ። ከም በዓል ሰልፊ ኡማ፡ እስላማዊ ግንባር፡ ኮምዩኒስቲ ፓርቲ፡ ኢትሓድን ካልኣትን ካብ 1965 ኣትሒዞም ብወግዒ ምስ ጉዳይ ህዝቢ ኤርትራ ዝደናገጹ ዝነበሩ እዮም።

***ጉዕዞ ካብ ሶርያ ናብ ሜዳ ከመይ ነበረ?**

-እቲ ጉዕዞ ኣዝዩ ነዊሕ እዩ ነይሩ። ካብ ሶርያ ታዕሊም ምስ ወዳእና ብፓስፖርት ናይ ሶርያ (ሽዑ ናይ ኤርትራ ኣይነበረን፡ ናይ ኢትዮጵያ ኸኣ ክንወስድ ኣይንክእል ኣይንደልን እውን ነይርና) ካብ ደማስቆ ናብ ጀዳ ተመሊስና። ኣብ ጀዳ፡ ወርሒ ዝኸውን ጸኒሕና። ካብ ጀዳ ድማ ብንፋስ ብዝድፍኦ ጀላቡ ናብ ፖርት ሱዳን ኣቲና። ካብ ጀዳ ናብ ፖርት ሱዳን ኣብ ውሽጢ 20 ወይ 24 ሰዓታት ይብጸሕ እዩ። እዚ ግን እቲ ኣዜብ ዝብሃል ንፋስ ምስ ዝደፍኦካ እዩ። እንተ ነውሐ'ውን ኣብ ውሽጢ 12 ሰዓት። ንፋስ እንተ ዘየለ ወይ'ውን ኣንጻር ጉዕዞኻ እንተኾይኑ ኸኣ ሰሙን ወይ ዝያዳ ክትጸንሕ ትክእል። ኣብ ከምዚ ኩነታት ካብ ወደብ ጀዳ ተበጊስና። ናብ ወደብ ፖርት ሱዳን ብቐጥታ ኣይኣተናን። ካብ ፖርት ሱዳን ገለ 8 ኪ.ሜ ርሒቕና ኣብ ሓደ ወሽመጥ መሳሊ ኢና ኣቲና። እታ ጀልባ ኣብኡ ኣብጹሓትና ተመሊሳ። ኣብ ፖርት ሱዳን ዝነበሩ ኣባላት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ፡ ሰለስተ ታክሲ ኣምጺኦም፡ ክዳን ናይ'ቲ ከባቢ ኸዲኖም፡ ፖሊስ ምስ ዝሓተና “ሓረስቶት ኢና፡ ክንጻጽድ ኢና መጺእና” ክንብል፡ ገሌና ድማ “ጨው ክንገፍፍ፡ ክንሰርሕ ኢና መጺእና” ክንብል ተነጊሩና። ድሕሪ'ዚ፡ ብባቡር ናብ ከሰላ ኬድና። ገለ ክልተ መዓልቲ ዝኸውን ወሲዱልና። ከሰላ ምስ ኣተና፡ ኣብ'ቲ እዋን'ቲ ላዕለዋይ መሪሕነት - ሰውራዊ መሪሕነት ዝብሃል ዝነበረ ተረኪቡና። በቦታና ኣፍሊጦምና። ኣነ ኣብ ራብዐይቲ ክፍሊ፡ ሰምሃርን ገደምን ተመዲብ። ኣብ'ቲ እዋን'ቲ ኣውራጃ ሰምሃር ዝብሃል ዝነበረ ማለተይ እዩ። እታ ክፍሊ ኣብኡ'ያ ትንቀሳቐስ ነይራ። ንጥፊታታ ኸኣ ካብ ማይ ሓባር ኣትሒዙ፡ ክሳዕ ዳህላክ፡ ወቐሮ፡ መሬት መንሳዕ'ዩ ነይሩ። ሳልሰይቲ

ክፍሊ ድማ፡ አከለጉዛይን ሰራየን ተባሂሉ ኣብ ዝጽዋዕ ዝነበረ ናይ ሕጂ ዞባ ደቡብ፡ ኣብ መንጎ ራብዐይትን ሳልሳይትን ምትሕግጋዝ ስለዝነበረ፡ ኣብ ንሓድሕደን እውን ይቀራረባ ስለዝነበራ፡ ካብ ከሰላ ብእግሪ ናብ ደምበላስ ብሳልሳይት ክፍሊ ኣቢሊ እየ ናብ ቦታይ ከይደ። ኣብ ደንበላስ እውን ሓንቲ ሓይሊ ናይ ራብዐይት ክፍሊ ነይራ እያ። ሓይልና ናይ ከራር ኣብ ማይ ላም ጸኒሓትኒ።

***ናይ መጀመርታ ህይወት ገድሊ'ሞ ከመይ ረኽብኩዮ? ሰውራ ከመይ ጸኒሐካ?**

-ሰውራ ኣብ ሕማቕ ኩነታት'ዮ ጸኒሐኒ። ንሕና ኣብ ሕማቕ ኩነታት ኢና ናብ ሰውራ መጸእና። ድሮ ኣብ ክፍልታት ተገማሚዑ ንሽግራት ተቓሊዑ እዩ ጸኒሐና። ኣብ መንጎ እተን ዝነበራ 4 ክፍልታት ደሓር'ውን 5ይቲ ተወሲኻተን፡ ስነትን ውህደትን ኣይነበረን። ሕማቕ ኣበጋግሳዮ ነይሩ። ኣነ ሓንካስ ኣበጋግሳ እየ ዝብሎ። እዚ ሓንካስ ኣበጋግሳዚ ድኽመት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ እዩ። ታሪኽና ስለዝኾነ፡ ንሕና'ውን ካብኡ ንንጸል ኣይኮንናን። ንጹር መደብ፡ ንጹር ፖለቲካዊ ራእይ፡ ንጹር ስራሕ ሃልይዎ ኣብ ክንዲ ዝሰርሕ፡ ከም ዝመቓቓል፡ ከም ዝወናጀል ገይሩዎ እዩ። ኣነ ንኣብነት ክኣቲ እንከለኹ፡ ቀቢላኻ እንታይ እዩ? ተባሂለ፡ ኦርኒክ ኣብ ዝመልኣሉ ተሓቲተ። “ቀቢላ” እንታይ ምጵኑ ኣቐዲሙ ኣፍልጦ ኣይነበረንን። ቀቢላ የብለይን ኢሊ እየ መለሰ። ምናልባት ዶኾን መበቁል ዓደይ ማለቶም ኮይኑ ኢሊ “ባጽዕ” ወይ “ሕጥምሎ”ዶ ክብሎም ኢሊ እሓሰብ ነይረ። ናይ ብሓቂ'የ ዝብለካ፡ ቀቢላ ዝብሃል እፈልጥ ኣይነበርኩን። ዋላ ኣሰላማይ ክስታናይ'ውን ኣይንፈልጥን ኢና ነይርና። ከበሳ ቁላ'ውን ኣይንፈልጥን ኢና ነይርና። እቶም ካልኣት ግን ይፈልጡ እዮም። ሕጂ ነቲ ሰብ ከመይ ጌርካ ትመቓቓሎ፡ ወዲ ብሌን እንተኾይኑ ናብ ካልኣይቲ ክፍሊ ከም ዝኾይድ እዩ ዝግበር ነይሩ። ካብ ቀይሕ ባሕሪ፡ ደንከል እንተ ኾይኑ ናብ ራብዐይቲ፡ ሳሆ እንተኾይኑ ናብ ሳልሳይቲ፡ በኒዓምር እንተኾይኑ ቀዳመይቲ፡ ክስታናይ እንተኾይኑ ድማ ናብ ሓመሽይቲ። ብዙሓት ምሳና ዝመጽኡ ኸኣ፡ ብሰንኪ እዚ ግዕዙይ ኣተሓሕዛ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ተሰናቢዶም ተመሊሶም እዮም። በብሓደ ከይደም። ምምቓቓል ምስ በዝሓ፡ እቲ ስራሕን ዘምጽኦም ዕላማን ገዲፎም ተመሊሶም።

ስለዚ፡ እቲ ኣበጋግሳ ናይ ብሓቂ ሕማቕ'ዮ ነይሩ። ኣብ'ታ ኣነ ዝነበርኩዎ ደቂ ዓሳውርታ ነይሮም፡ ደቂ ሳሆ ነይሮም፡ ደቂ ትግርኛ ነይሮም፡ ንሕና ካብ ቀይሕ ባሕሪ ዝመጸእና'ውን ነይርና። እዚ ቁሩብ ይሓይሽ። ግን ብመራሕቲ ዝመጽእ ፍልልያት ነይሩ። ኣብ ስጋ ምብላዕ ንኣብነት፡ ኣሰላማይ ክስታናይ

ይብሃል ነይሩ። ነናትና ኢና ንሓርድ ነይርና። እቶም ዝበዝሑ ኣሰላም ክኾኑ እንከለዉ፡ እቶም ውሑዳት ክርስትያን እዮም ዝነበሩ። ነዞም ኣሕዋትና ክርስትያን ከይስምዖም ተባሂሉ፡ ሓንቲ ጤል ወይ ክልተ ኣጣል ክውሃቡ እንከለዉ፡ ነቴኦም ከኣ ከምኡ ይውሃቦም። ኣብ ድስቲ ትብኣስ፡ ኣብ ክዳን ትብኣስ፡ ኣብ ንኣሽቱ ነገራት ትብኣስ። እቲ ምንዕዓኛ ይመጽእ፡ ምንዕዓኛ ምስ መጻኅኻ፡ እቲ ዕላማ ይርሳዕ። ንሕና እተበገስናሉ፡ ንሓንቲ ኤርትራ፡ ንሓደ ህዝቢ፡ ንሓንቲ ሃገር ኣብ ክንዲ ዝኸውን፡ እቲ ኣተሓሳስባ፡ ከም ፖለቲካ ሕጂ ክዝክር እንከለኹ፡ ከም ተቓለስቲ፡ ከም ተጋደልቲ ገይርም ይዛረብሉ ነይርም። ኣብ ባይታ ዝነበረ ግን ሕማኛ ምፍልላይ፡ ኣብ ናተይ ናትካ፡ እዚ ኣሰላማይ፡ እዚ ቆለታይ፡ እዚ ከምዚ፡ እዚ ከምቲ... ኢልካ ኣዝዩ ዘስካሕክሕ ኩነታት እዩ ነይሩ። ክትዛረብሉ እውን ትጸልኦ ኢኻ።

***ነቲ ዝነበረ ኣፈላላይ ንምልዋጥ ዝተገብረ ጸዕሪ ከመይ ነይሩ?**

-ምሳና ዝነበሩ፡ ገሊኦም ካብ ፖሊስ ኤርትራ ናብ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ዝኣተዉ፡ ገሊኦም ኣብ ፈደረሽን ዝሰርሑ ዝነበሩ፡ ገሊኦም ደቂ መሻይኽ ክትጠቅስ ትኽእል። ገሊኦም ከኣ መንቋሕቋሕታ ናይ ትምህርቲ ዝነበርም፡ ስዑድያ ዝርኣዩ፡ ሱዳን ዝርኣዩ ነይርም። እቲ ለውጢ ንገዛእ ርእሱ ክልተ እዩ። ንድሕሪት ዝጎትት ኣተሓሳስባን ለውጢ ከምጽእ ዝቃለስን እዩ ነይሩ እቲ ፍልልይ። ነቲ ካልእ ሰብ ግምት ዘይምሃብ ናትካ ጥራይ ምኽባር፡ ዓይነት ኣተሓሳስባ ነይሩ። በቲ ኻልእ ድማ ዋላውን እቲ ዝድለ መልክዕ ኣይሓዝ እምበር፡ ናይ ተቓለስቲ ቅኑዕ ኣረኣኢያ ነይሩ እዩ። ኣብ መንጎ ክልቲኦም ከኣ ግጭት ነይሩ። ናይዚ ግርጭትዚ መወዳእታ ድማ፡ ኣብ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ምፍሕፋሕ ተፈጠሩ። ህዝባዊ ግንባር ከኣ ክፍለ ክኢሉ። ኣብ መንጎ ዓቃባውን ገስጋስን ዝነበረ ፍሕፍሕ እዩ። እዚ ኣብቲ ዝመጸእናሉ ጊዜ፡ ካብ 1966 ክሳብ 1969 ዝነበረ ኩነታት እዩ። *ብዛዕባ ምፍጣር ህዝባዊ ግንባር እውን ገለ ክትብለና? - ህዝባዊ ግንባር ሓደ ናይ ለውጢ ምንቅስቃስ እዩ። ናይ ብሓቂ ብ1969 ንሕና ካብ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ክንፍለ እንከለና፡ ዘስካሕክሕ ደማዊ ኩናት እዩ ነይሩ። ናይ ልቢይ ክዛረብ እንተኾይነ፡ ዝኸሰርናዮ ዓኛምን ጉልበትን፡ ዝኸሰርናዮ ጊዜ፡ ዝያዳቲ ኣንጻር ኢትዮጵያ ዝኸፈልናዮ ዋጋ እዩ። ምረት ናይቲ ሓድሕዳዊ ኩናት ኣዝዩ ዘስካሕክሕ እዩ። ምስ ሓውኻ፡ ኣንጻር ሓውኻ ክትቃለስ፡ ንሓውኻ ክትቀትል እንከለኻ፡ እሞ ኣብ ፖለቲካ ኣብ ንሓድሕድካ፡ ሓደ ስድራ፡ ሓደ ህዝቢ፡ ኣብ ሓደ ወለዶ ክቃተል ምርኣይ ካብዚ ዝመርር የለን። ኣነ ብዙሕ ኩናት ርእየ እዩ። ምስ ኮማንድሱ፡ ምስ ነጨ-ለባሽ፡ ምስ እተፈላለዩ ርኢና ኢና። ድሕሪኡውን ኣብ ዓይለት ግምሆት ኣብ '67፡ ኣብ ማይ ሓባር ኣብ

'67: ኣብ ሽዕብ ዝነበረ ኩናት ተሳቲፍናዮ። እቲ ምረት ኩናት ምስ ኢትዮጵያ ንገብሮ ዝነበርና ሓዲግካ፡ ኣብ 70ታት ኣብ ሽዕብ፡ ኣብ ደንከል ዙላን ፎሮን፡ ኣብ ወንገቦ፡ ቀጽል ኣብ ሳሕል፡ ኣብ ገረግር ኣስመራ እተገብረ ኣብ ከባቢ ዓተኬብ፡ ኣብ ከባቢ ዒላ ጸዕዳ፡ ኣብ ንሓድሕድካ እተገብረ፡ ኣብ ከበሳ ኣብ ሕምብርቲ፡ ኳዜን፡ ዓዜን፡ ኣብ ዓዲ ጅን፡ ገረሚ፡ ኣብ እተፈላለዩ ከባቢታት ደማዊ ዝኾነ ኩናት እዩ ዝካየድ ነይሩ። ኣብ ንሓድሕድካ ኸኣ። ኣብ ዘዩድሊ ኩናት መንእሰይ ሃሊቐ። ብዘይካዚ በቶም መራሕቲ ዝግበር ዝነበረ ናይ መንእሰያት ምቕንጻል መሊኡ እዩ። ኣብኡ መጺእካ ብዙሕ ዘሕምም ስለዝኾነ፡ ምዝራቡ እውን ብዙሕ ኣይትመርጸን ኢኻ። ብዙሓት ኣብ ኣዲስ ኣበባ ተማሂሮም ዝመጽኡ፡ ዝተቐንጹሉ ብሰንኪ ኣተሓሕዛ ናይ መሪሕነት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ እዩ። ኣብ ኩናት ሓድሕድ ዝተቐዘፈ መንእሰይ ክዝከር እንከሎ፡ ናይ መሪር መሪር'ዩ ኢሉ ክዛረብ እኽእል። እዚ ንገዛእ ርእሱ ንዓና ዝግበዩ ተመኩሮ እዩ። ስለዚ፡ ህዝባዊ ግንባር ነዚ ንምእራም እዩ እቲ ኣመጸጽኣኡ እምበር፡ ንሕና ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ኢና። ህዝባዊ ግንባር ካብ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ እዩ ተወለዱ። ካብ ሰማይ ኣይነጠበን። ኣብ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ ዝነበርና ተኣኻኺብና ምስ ኩሉ ዘጋጠመና ዝነበረ ጸጋማት፡ ቀዳማይ ወገን፡ ካልኣይ ወገን፡ ሳልሳይ ወገን እናበልካ እቲ ምቅይያራት ክፈጥር ትጽብዮ ዝነበርካ ሓይሊ፡ ኣብ ሽግራት እናኣተወ፡ እቲ ለውጢ ምስ ብዙሕ መስዋእቲ ክመጽእ ክኢሉ ማለት እዩ። እዚ ንፈልጦ ህዝባዊ ግንባር ከኣ ክፍጠር ክኢሉ። እዚ ድማ ፍረ ናይ'ቲ ቃልሲ፡ ፍረ ናይ'ቲ ለውጢ እዩ ኢልና ክንገልጸ ንኽእል።

ኣብ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ፡ እቲ ዝጸንከረን ዝመረረን እትብሎ ካብ ተመኩሮኻ?

-ከምቲ ኣቐዲመ ዝጠቐስኩዎ እዩ (ኣብ ናይ ትማሊ ሕታም ኣሎ)። ካብኡ ዝጸንከርን ዝመርርን ኣሎ ኣይብልን እዩ። ኣብ'ቲ እዋን'ቲ ደቂ 20-25 ኢና ነይርና። እቲ ዝግበዩ ካባና ወዲ 25 ዓመት እዩ። ኣነ ንገዛእ ርእሰይ ካብ ደምበላስ ናብ ከሰላ ብእግሪ ክልተ ግዜ ከይደ ኣለኹ። ካብ ቃሮራ ክሳብ ገደም ክልተ ግዜ ከይደ። ካብ ገደም ክሳብ ደንካልያ ብእግሪ ክልተ ግዜ ከይደ ኣለኹ። ንዝኸሪ ዝኣክል'የ ዘምጽኦ ዘለኹ። እቲ ዝጸንከረ ወይ ዝመረረ ግን፡ እዚ ኣይኮነን ነይሩ። ድኻም፡ ጸገም፡ ግጥም ምስ ጸላኢ፡ ኣይኮነን ነይሩ። ኣነ ዝጸንከረ ዝብሎ፡ እቲ ኩናት ሓድሕድ እዩ። ንኣብነት፡ ኣብ ገረግር

(አስመራ) ዝነበረ ኩናት ሓድሕድ፡ ኣነ ሓንቲ ቦጦሎኒ ናይ ኣቡጥያራ ዝነበረት እናመራሕኩ ኮሚሽነር ቦጦሎኒ ነይረ - ኣብ ጎድንኻ ዘሎ ብጻይ ክድፋእ እንከሎ፡ እቲ ካልእ ብጻይ ኣብ ካልእ ውድብ ዘሎ ንብጻይካ ክቐትል እንከሎ፡ ንሰኻ እውን ንግኡ ክትቐትል እንከለኻ . . . እዚ'ዩ እቲ ዝመረረ። እምበር ጸላኢ ጸላኢ እዩ። ኮነ ኢሉ ክቐትለካ እዩ ዝመጽእ ዘሎ። ንሰኻውን ክትከላከል ኢኻ ትብገስ ዘለኻ። ንሰኻ ሃገር ከተምጽእ ትቃለስ፡ ንሱ ኸኣ ሃገርካ ክወስድ። ስለዚ፡ እቲ ብወገን ጸላኢን ገዛእ ርእሰኻን ዘሎ ቃልሲ ቅቡል እዩ። ኣብ ንሓድሕድካ ግን...

*** ኩናት ሓድሕድ እንተዘይነብር፡ ናጽነት ኤርትራ ምተቐላጠፊዶ?**

-ኩናት ሓድሕድ እንተዘይነብር፡ ኣብ ሰብዓታት ናጽነት ኤርትራ ምመጽኡ ነይሩ ኢሊ እዩ ዝኣምን ኣነ። እንተደንገጎዮ - ኣብ 75፡ 76፡ 77ሲ ብርግጽ ናጽነት ኤርትራ ምመጽኡ፡ እዚ ናይ ሓድሕድ ኩናት እንተ ዘየጋጥም ማለት እዩ። ቦቲ ኻልእ ከኣ ክሕለፍ ዝነበሮ መስርሕ ብምጻኑ፡ ኣለቢሙና እዩ በሃላይ እዩ። እቲ ሽግር ተደጊሑ እንተ ዝነበር፡ እንተ ዘይትኮስ፡ ኣብ 75 ወይ 77 ናጽነት እንተ ዝእወጅ፡ ናጽ ኢና እንተ ንብል፡ እዘን ክልተ ዝተፈላለዩ ውድባት እንተ ዝነብሩ፡ ኣብዚ ደረጃን መድረኽን ክንበጽሕ ኣይምኽኣልናን ዝብል ኣጠማምታ እዩ ዘሎኒ። ስለዚ ብመሪር መድረኽ ኢና ሓሊፍና ክብል እኽእል። ቀንዲ ምስጢር ዓወት ናይ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ፡ እንታይ'ዩ ትብል? -ፍትሓውነት ናይ'ቲ ጉዳይ እዩ። ጉዳይ ኤርትራ ፍትሓዊ ጉዳይ ስለዝነበረ። ንሳ እያ እታ ሓይሊ። እታ ቀዳመይቲን መሰረታዊትን ፍትሓውነቱ እያ። ንኣብነት ብዛዕባይ ክዛረብ እንተ ኾይነ፡ ኣነ ካብ ስዑድያ ክመጽእ እንታይ ዘገድድ ነይሩኒ? ስለምንታይ እስለፍ? እዚ ጉዳይ እዚ እንተዘይህሉ ነይሩ፡ ፍትሓዊ ምጻኑ እንተዘይኣምን፡ ኣቦይን ኣደይን ኣረ ኩሎም ሰድራና ኣብኡ እዮም ነይሮም። ስለምንታይ ደኣ'ሞ እመጽእ? ኣቦይ ኣብ 1989 ኣብ ስዑድያ እዩ ዓሪፉ። ኣደይውን ቅድሚኡ ክልተ ዓመት ኣብኡ እያ ዓሪፉ። “እንታይ ደኣ'ዩ ኣምጺኡኒ?” ንዝብል - እቲ ፍትሓውነት ናይ'ቲ ጉዳይ እዩ። እቲ ኻልእ ከኣ ልክዕ ከምኡ። ከመይ ገይሩ ሓደ ንእሽቶ ሓይሊ ናይ ህዝባዊ ግንባር ምስ ሓደ ዓቢ ሓይሊ ገጢሙ ተዓዊቱ? ጉዳይና ፍትሓዊ ስለዝኾነ ኢና ክንዕወት ክኢልና። ብጻይነት፡ ምስጢር ምሕላው፡ ዲሲፕሊን ምኽባር፡ ብፍላይ ከኣ - መንእሰይ ክቃለስን ከቃልስን፡ ኣብ ክንዲ ንግይ ንብጻይ፡ ንረብሓይ ዘይኮነ ንረብሓ ብጸተይን ሃገርን፡ ምርሓቕ ካብ ንዕቀት፡ ምርሓቕ ካብ ቀጠፍጠፍ፡ ምርሓቕ ካብ ብልሽውና፡ እዚ ኹሉ ተጠቓሊሉ ምስ ፍትሓውነት ናይ'ቲ ጉዳይ ተደሚሩ እዩ ከወጡና ክኢሉ።

* ሰውራ ኤርትራ ብምትእትታው ናይ ሕብረት ሶቭየት ብውተሃደራዊ ዓይኒ ናይ ሚዛን ምግልግጥ ምስ መጻ፡ ስትራተጂያዊ ምዝላቕ ክገብር ወሲኑ። እቲ ሓሳብ ብኸመይ ተበጊሱ? ካብ ከባቢ ኣስመራ ኣስሒብካ ናብ ሳሕል ብምኻድ፡ ኣብኡ ተረባሪብካ ክትምለስ ምሕሳብ፡ ናይ ብሓቂ ትብዓት ይሓትት። ከምዚ ዓይነት ውሳኔ ምውሳድ እቲ መንእሰያዊ ስምዒት ዓቢ ተራ ነይርዎዶ ትብል?

-ብርግጽ ዓቢ ተራ ነይርዎ ክብል እኸእል እየ። እቲ ውሳኔ ኣብ'ቲ እዋንቲ መሪር እየ። ከምኡ ክትውስን ቀሊል ነገር ኣይኮነን። ኣበይ ዓሪድና ነይርና... ካብ ሰይድሺ፡ ዓዲ ሓወሻ፡ ኣብ እምባ ደርሆ... ኣነ ንኣብነት ኣብ እምባ ደርሆ ነይረ። ኣብ ወኪ-ድባ፡ ኣብ ዓዜን፡ ካዜን ኢና ዓሪድና ነይርና። ካብዚ፡ ንድሕሪት እሞ ኸኣ ንሳሕል ከተንሳሕብ ውሳኔ ምውሳድ፡ እቲ መሪሕነት ናይ ህዝባዊ ሓይልታት ክሳብ ክንደይ ሓያልን በሊሕን ከም ዝኾነ እዩ ዘርእየካ። ሰጋእ-መጋእ ዘይብሉ፡ ኣየዋጽኣናን እዩ ተባሂሉ፡ ሓይልና ክንዕቅብ እንተኾንና፡ ኣንጻር'ዚ ብኣማኢት ኣሸሓት ዝቑጸርን ብእተፈላለየ ኣጽዋር እተደገፈን ሰራዊት፡ እተፈላለየ ፖለቲካውን ንዋታውን ደገፍ ናይ ሕብረት ሶቭየትን ካልኦትን ዝዓጠቕ ሰራዊት - እሞ ድማ ንስኻ ዋላ ሓንቲ ዘይብልካ ክትብድህ ምሕሳብ፡ ካልእ ነገር ስለዝኹነ፡ ናብ'ቲ ውሳኔ ንምብጻሕ ተኻኢሉ። እቲ ሻቡ ንግና ዘገድሰና ዝነበረ፡ ከመይ ገይርና ሓይልና ንዕቅብ ዝብል እዩ። ንግና ብእተረሰበ ሰውራ እዩም ዝገልጹና ነይርም። ንሕና ግን ኣይተረሳዕናን። ስለ'ዚ፡ ከምዚ ዓይነት ውሳኔ ምውሳድ፡ ንብልሒ ናይ'ቲ መሪሕነት፡ መንእሰያዊ ኣጠማምታን ሞራልን ናይ'ቲ መሪሕነት እዩ ዘረድኣካ።

እቲ ናታትኩም ምስዚ ናይ ሎሚ ብምንጽጻር፡ ነዚ ናይ ሕጂ መንእሰይ ከመይ ትርእዩ?

-እቲ ናይ ቀደም መንእሰይ - ቀንዲ ተልእኾኡ፡ ሃገራዊ ናጽነት ንምምጻእ ወይ ንምጭባጥ እዩ ነይሩ። ናይ ሕጂ መንእሰይ ድማ፡ ነቲ ዝመጽእ ናጽነት ንምዕቃብን ንምድልዳልን፡ ማሕበራዊ ፍትሒ ንምንጋስ እዩ። ነዚ'ውን ብግቡእ ክርድኡን ክግንዘቦን የድልዮ እዩ። እንተሰሪሑ፡ እንተነፊዑ፡ እንተተማሂሩ፡ ሃገራዊ ሓድነቱ እንተሓልዮ፡ ድስፕሊን እንተኣማዕቢሉ ተልእኾኡ ብግቡእ ክፍጽም ይኸእል እዩ። * ህዝባዊ ግንባር፡ ኣብ ቁጠባዊ መዳይ ፖሊሲ ርእሰ-ምርኮሳ ኣብ መወዳእታ 70ታትዮ ኣውጺኡ። እቲ እዋን ኣዘዩ ጽንኩር ምስ ምንባሩ፡ ፖሊሲ ርእሰ-ምርኮሳ ምውጻእ ንምንታይ ኣድልዮ? -ኣብ ዝኾነ እዋንን ኩነታትን፡ ኣብ ገዛእርእስኻ ዝምርኮስ ቍጠባ ክህልወካ ኣድላዩ እዩ። ኣብ ነበስኻ ከይተመርኮስካ ንነበስኻ ኣይትኸውንን

ኢኻ። ንኻልኣት ክትከውን እንተጅንካውን ቅድም ቀዳድም ንነብስኻ ክትከውን ኣለኻ። ስለዚ ሕቶ ርእሰ-ምርኮሳ ብዙሕ ፍልስፍና ዘድልዮ ኣይኮነን። ንሕና ነብስና ክንክእል ክንሰርሕ ኣለና። ነብስና ክኢልና ክንሰርሕ እንተጅንና ኸኣ፡ ኣብ ነብስና ተሞርኩስና ክኸውን ኣለዎ። ክድግፈና ዝደሊ እንተሃልዮ ጽቡቕ እዩ። ኣውራ ተግባርቲ ናይቲ ስራሕ ግና ባዕልና ክንከውን ኣለዎና። ባዕልና ክንሰርሕ ክንብል እንከለዎና፡ ናይ ካልኣት ሓገዝ ኣየድየናን እዩ ማለት ኣይኮነን። ግና መሰረታዊ ክኸውን የብሉን። ምክንያቱ፡ ጉዳይካ ኣብ ሓገዝ ተሞርኩሱ እንተጸኒሑ፡ እቲ ሓገዝ እንተደኣ ኣቋሪጹ እንታይ ኢኻ ክትገብር? ጥሜት ክትመውት ማለትዮ። ስለዚ ኣብ ቁጠባዊ መዳይ ርእሰ-ምርኮሳ ኣዝዩ ኣገዳስን መሰረታውን እዩ። ትማሊ ኣብ እዋን ብረታዊ ቃልሲ ኣገዳሲ ነይሩ፡ ሎሚ ኣገዳሲ እዩ፡ ጽባሕ'ውን ኣገዳሲ እዩ በሃላይ እዩ። ነዚ ከመይ ገይርካ ኢኻ ትሕዞ? ከመይ ትጥቀመሉ? እዩ እቲ ዝመጽእ ሕቶ።

*** ናብ ውልቃዊ ህይወት ክመልሰካ። ኣብ ዕድመ ንእስነት ዘሕለፍካዮ ፍቕራዊ ሂወት ከመይ ይመስል፡ ከምኡ'ውን ብዛዕባ ሓዳርካን ደቕኻን ከተዕልለና. . . ?**

- (ሰሓቕ) ሓቂዮ ኣፍቂረ ነይረ እዩ። ኣብ ሜዳ ኤልሳ ተወልደ ንእትበሃል ብጸይቲ ብጋህዲ ኣፍቂረ ነይረ። እዚ ክብለካ፡ እቲ ኣብ ሞንጎና ዝነበረ ፍቕሪ ዘይተበከለ እዩ። እፈትዎ፡ ትፈትወኒ፡ ሓቢርና ነዕልል፡ ንጫረቕ - ኣኸለ። ኪኖኡ ዝኸይድ ኣይነበረን - ኣብ ናይ ክልቴና ኣእምሮ። ብጸይቲ ኤልሳ ኣብ ኩናት ባረንቲ ኣብ 1978 ተሰዊኦ። መስዋእታ ዋላ'ውን ግቡኣ ኣብ ምፍጻም እንተነበረ፡ ሓንቲ እትፈትዎ፡ ተፍቅራ፡ ተኸብራ፡ ተድንቓ ሰብ ክትፍለየካ እንከላ ይስመዓካ እዩ። ድሕሪዚ፡ ኣብ 1980 ምስ ዛህራ ኣሕመድ ተመርዕዮ። ፍርዖል እትበሃል ሓንቲ ንል ወሊድና። ንሳ ሕጂ ኣብ ካናዳ እያ ትነብር ዘላ። ሕጂ ብህዝባዊ ምሕደራን ፖለቲካዊ ስነ-ፍልጠትን ተመሪቓ፡ ተመርዕያ በዓልቲ ሓዳር ኮይና፡ ኣደ ሰለስተ ቁልፀ ኮይና ኣላ። ድሕሪኡ ኣብ 1989 ምስ ብጸይተይ ኤልሳ ዘመይ ሓድሽ ፍቕራዊ ዝምድና ጀሚርና። እቲ ፍቕራዊ ዝምድና ኣብ ቤት-ትምህርቲ ካድር ኢና መሰሪትናዮ። ክሳብ ሕጂ ድማ ብሓደ ጽቡቕ ኣለዎና። ሰለስተ ቁልፀ ኣለዎና። እታ ሓንቲ ኣሚራ ትበሃል፡ እታ ካልኣይቲ ተቕሪድ ትበሃል - “ተቕሪድ” ጥዑም ድምጺ ኣዕዋፍ እዩ። ማእከላይቲ ንልና እያ። እታ ሳልሳይቲ ድማ ሸማይል ትበሃል። ‘ሸማይል’ ብዓረብ፡ ሸሻይ፡ ባህርይ ወይ ንፋስ ሰሜን ማለት እዩ። ሕጂ ተመሃሪት ካልኣይ ክፍሊ እያ ዘላ። ብሕጽር ዝበለ፡ ከምዚ ዝገለጽክዎ እዩ ኩነታት ማሕበራዊ ሂወተይ።

*** ኣብ ህይወትካ ካብ ዝተሓገድካሉ ብፍሉይ እትዝክሮ. . . ?**

-ካብ ኩሉ ኣዝዩ ዝተሓገሱሉ፡ ኤርትራ ናጻ ዝኾነትሉ እዋን እዩ። ሽዑ ኣብ ዓራርብ እዩ ነይረ። እቲ ዝኸይድ ዝነበረ መስርሕ እፈልጦን እርድኦን እኳ እንተነበርኩ፡ ንግሆ ከባቢ ሰዓት ሸሞንተ ኣቢሉ ወዲ ኤፍሬም መልእኽቲ ሰዲዱለይ። ኣስመራ ብጽቡቕ ኣቲና ኣሎና ኢሉኒ። ስለዝ ብፍሉይ ዝተሓገሱሉ መዓልቲ እንተላ ንሳ እያ። ሽዑ በታ ምሳይ ዝነበረት ካላሸን፡ ንላዕሊ ብምትኳስ ሓንቲ ካዝና ወዲእ። እዚኣ ኣብ ህይወተይ እታ ዝለዓለ ታሕንስ ዝተሰማዓትኒ እያ። ሽዑ ኣብ ሓላፍነት ሃገራዊ መርሓ እዩ ነይረ።

*** ካብ ዝሓረቕካሉ ወይ ዝሓዘንካሉ ብፍሉይ እትዝክሮኽ?**

-ብዙሕ ዘሕዝን ኣሎ ዝዝክሮ። ፍጻመታት መስዋእቲ ናይ እትፈትዎም ብጸትካ ክትርኢ እንከለኻ፡ ፍጹም ካብ ኣእምሮኻ ኣይሃስስን እዩ። ብፍላይ ኣብ ቀረባኻ ምሳኻ ዝነበሩ ክስውኡ እንከለዉ ኣዝዩ ይስመዓካ እዩ። ብሕልፊ ናይ 1966/67 ብዙሓት እዩ ዝዝክር። ንኹሎም ዝተሰውኡ ብጸተይ ክዝክር እንከለኹ ሓዘን እስመዓኒ። ሕጂ ናይ ኩሎም ኣሰማት ክዝርዝረልካ ክኸብደኒ እዩ። ምናልባት ብፍሉይ እትዝክሮ ኢልካ ትሓተኒ ስለዘሎኻ ግና፡ ከም በዓል ከራር መራሒ ሓይልና ዝነበረ - ኣብ 1967 ኣብ ደምበላስ ተሰዊኡ። ዓሊ እድሪስ ኣብ ዓይለትን ገምሆትን ሓይሊ ሓዘ እናተታኾሰ እንከሎ ተሰዊኡ። ብሕማም ዝተሰውኡና እውን ብዙሓት እዮም። ካብኦም ሓደ ካብቶም ብቐዳምነት ዝዝክሮም መሓመድ ሸሪፍ ዝበሃል ኣብ ገደም ብ1968 ብመንከሰቲ ተመን ዝተሰውኡ እዩ። መስዋእቲ ናይ በዓል መዓሾ እምባዩ፡ ዓሊ ዑስማን፡ ወዲ ፈንቅል፡ ኪዳነ ወዲ ቐሺ ዝኣመሰሉ ብጸተይ ... ናይ ብዙሓት ካልኣት እውን፡ ካብ ኣእምሮይ ኣይሕክኸን እዩ። ስወኣት ንዝክር ስለዘሎና፡ ንኹሎም ናጽነት ኤርትራ ንምምጻእን ንምዕቃባን ዝተሰውኡና “ቅሶኑ” ጥራይ እዩ ክብሎም ዝደሊ። ንሰማእታትና ሓንቲ ክብላ ዝደሊ ቅሶኑ እያ። “እቲ ትቃለሱሉ ዝነበርኩም ዕላማ ሸቶኡ ወቂዑ፡ ኤርትራ ናጻ ኮይና፡ ኣብ ምህናጻ ንርከብ ኣሎና” እብሎም።

*** ካብ ተሞኩሮ ህይወትካ፡ እትፈትዎ ሰብ ከመይ ባህሪ ዘለዎ እዩ፡ ከም ሰብ ዘጽልኣካ ባህሪኽ?**

- ንጹህ፡ ኣብ ዕላማኡ ጽኑዕ፡ እንተደኣ ተጋግዶ ብጌጋኡ ተኣሚኑ ተጋግዶ ዝብል . . . ሰብ እዩ ዝፈቱ። ተገላባጢ ባህሪ ኣይፈቱን። ተጋላባጢ ባህሪ እምብዛ እዩ ዝጸልእ። ምግልባጥ ከም ባህሪ ኣዝዩ ሕማቕን ሃሳዱን እዩ። ብዘዩሉ ምሕሳው፡ ምጽላም፡ ምዝላፍ፡ ምጥቃን እውን ብተመሳሳሊ፡ ዝጸልኦም ባህርያት እዮም። ኮነ ኢሉ ንሰባት ዘጸልም፡ ጸለሎ ዝቐብእ ካብቲ ኣዝዩ ዝጸልኦ ባህርያት እዩ ናይ ብሓቂ።

*** ኣብ ናይ ገድሊ ህይወትካ፡ ዘሐገሰካ ውሳኔ ዝወሰድካሉን ብፍሉይ እትዝክሮን ክትገልጸልና?**

- ኣነ ኩሉ ስርሐይ ኣብ ናይ ሓባር እዩ ነይሩ። ብውልቀይ እዚ ዓይነት ውሳኔ ወሲዶ ኢለ ብፍሉይ ዝዝክሮ የብለይን። ንኣብነት ኣብ ቀዳመይቲ ናይ ህዝባዊ ሓይልታት ኣብ ሱዳን ግላ ኣብ መሪሕነት ነይረ እዩ። ብድሕሪኡ ናይታ ካልኣይቲ ኣብ ባህራ ዝተመስረተት እውን ካብቶም ቀንዲ ካድረታት ነይረ። ኣብ ዝተፈላለዩ ጽፍሕታት እውን ተሳቲፈ። ኣብ ተዋጋኢ ሰራዊት ዝመራሕኩሉ እውን ኣሎ። ሓንቲ ካብእን፡ እታ ኣብ ገረግር ኣስመራ ኣቐዲመ ዝጠቐስኩዎ እያ። ካልእ ኣብ ቀዳማይ መሪሕነት ናይ ህዝባዊ ግንባር ነይረ። ኣብ ካልኣይ ነይረ፡ ኣብ ሳልሳይ'ውን ነይረ። ስለ'ዚ፡ ኩሉ-ምሉእ እቲ ናይ ስራሕ ህይወተይ ኣብ ናይ ሓባር እዩ። ብውልቀይ ዝሰራሕክዎ የለን። ናይ ካልኣት'ውን ከምኡ እዩ ክኸውን ዝኸእል። ኣነ ዝፈልጦን ዝኣምነሉን ብሓባር ንሰርሕ ምንባርና እዩ። ዝኸነ ውሳኔ ክውሰድ እንከሎ ብሓባር እዩ ነይሩ። ብውልቁ ዝበሃል ነገር፡ ኣነ ኣይዝከረንን እዩ። ከየማኸርኩ፡ ንካልኣት ኣብ ግምት ከየእተኸ፡ እዚ ክኸውን ኣለዎ ኢለ ብውልቀይ ዝወሰድኩዎ ውሳኔ ዝዝክሮ የብለይን።

*** ሓላፊ ወጻኢ ዝምድናታት ኣብ ዝነበርካሉ፡ ብናይ መን ፓስፖርት ትንቀሳቐስ ነይርካ?**

- ካብ 77 ክሳብ ቀዳማይ ውድባዊ ጉባኤ እዩ ሓላፊ ወጻኢ ዝምድናታት ነይረ። ካብ ቀዳማይ ውድባዊ ጉባኤ ክሳብ ካልኣይ ጉባኤ ን11 ዓመታት ዝኸውን፡ ከም ኣባል ፖለቲካዊ ቤትጽሕፈትን ናይ ወጻኢ ዝምድናታት ሓላፊን ነይረ። ኣብኡ ናይ ዝተፈላለዩ ሃገራት ፓስፖርት ንረክብ ነይርና። ብቐንዱ ናይ ሶማሊያ ዲፕሎማቲክ ፓስፖርት ነይርና። ክሳብ ሕጂ'ውን ከም መዘከርታ ሓዘዮ ኣለኹ። ናይ ሶርያን ሱዳንን ዲፕሎማቲክ ፓስፖርት ነይርኒ። ናይ ደቡብ የመን እውን ነይርኒ።

*** ንሜዳ ምስ ምስላፍካ፡ ንመጀመርታ እዋን ንደገ ዝገሸካሉ መዓስን ኣበይን ንምንታይ ዕላማን ነይሩ?**

- ብ1970 ናይ ህዝባዊ ሓይልታት እንከሎና፡ ምስ ሰዉእ መዓሾ እምባዩን ሰዉእ ዑመር ዳምርን ብሓባር፡ ናብ ዓደንን ጅርዳንን ብምኻድ፡ ምስ ዝተፈላለዩ ግንባራት ፍልስፌታዎም፡ ምስ ሰልፍታትን ፖለቲካዊ ሓይልታትን ሊባኖስ፡ ምስ ሊብያውያን ብፍላይ ድማ ምስ ሙዑመር ኣልቐዛፊ ርክባት ገይርና። * ናይ ሜዳ ሰባት - “exposure” ዘይነበረኩም ብዕድመ'ውን

መንእሰያት ምንባርኩም ብምዝካር፡ እቲ ምስ ስርዓት ደርግ ድዩ ምስ ካልኣት ዝግበር ዝነበረ ናይ ምዝታይ/ ምሽምጋል ዓቕሚ/ተመኩሮ ብኸመይ ኣጥሪኹምዎ? -እቲ ዓቕሚ እናወደቐካ እናተንሳእካ እዩ ተጠርዩ። ሰቕ ኢሉ ብዘይ ጸዕሪ ዱብ ኢሉ ዝመጽኦ ኣይኮነን። እናተጋገናን እናተኣራረምናን ንኣድሕድና እናተሃናነጽናን ዘማዕበልንዮ እዩ። ሓደ መትከል ድማ ነይሩና፡ ኣብ ፍትሓዊ ጉዳይና፡ ኣብ ዝኾነ እዋንን ኣብ ዝኾነ ኩነትን ሕድገት ንገብር ኣይነበርናን። ካልእ ዝያዳ ነዚ ዘትረሮ ድማ፡ እቲ ስጡምነት ህዝብን መሪሕነትን ሓያል ስለዝነበረ እዩ።

*** ኣብዚ ዝሓለፈ ናይ ናጽነት ዓመታት፡ ህዝባዊ ግንባር ኣብ ምህናጽ ፍትሕን ደሞክራሲን ክገብር ዝጸንሐ ጸዕርታትን ውጽኢቱን ከመይ ትገልጽ?**

-ክሓብእ ኣይደልን እዩ። ሚእቲ ካብ ሚእቲ ገይርና ኣሎና ዝብል እምነት የብሊይን። ግና ኸኣ ብዙሕ ሰሪሕና ብዙሕ ተግባርና ኢና። ሓድ-ሓደ ዘየተግበርናዮ ከኣ ኣሎ። ኩሉ ድማ ነናቱ ምክንያታት ክህልዎ ይኸእል እዩ። ብዙሕ ንኣሰቦ ዝነበርና፡ ክንገብር ዝግብኣና ዝነበረ ዘይተግበርናዮ ክህሉ ይኸእል እዩ። ሓድ-ሓደ ሽግራት የብልናን እውን ኣይብልን ሳልሳይ ክፋል እዩ። ሽግራት ክህልወና ይኸእል እዩ። ጸገማት ክህልወና ይኸእል እዩ። እቲ ዘለናዮ ሃዋህወ፡ እቲ ዘለናዮ ኩነታት፡ እቲ ዘለናዮ ከባቢ ዝፈጠሮ ክኸውን ይኸእል። ግን፡ ኣነ ርግጸኛ እየ ብዙሕ ኢና ሰሪሕና። ምናልባት ውሑድ እውን ብናትና ድኻም፡ ብናትና ዘይምስትብሃል፡ ብናትና ንጉዳያት ኣቃሊልካ ምርኣይ ዘይተግበርናዮ ክህሉ ይኸእል እዩ። ብሓፈሻኡ ግን፡ ብዙሕ ነገራት እዩ ተሰሪሑ ብዙሕ ነገራት እዩ ተግሚሙ ክብል እኸእል ደፊረ።

*** ስለምንታይ ኢና ብዛዕባ ከባቢና እምብዛ እንግደስ?**

-ኣብዚ እዋንዚ ብዛዕባ ከባቢና ክንሰርሕ ኣዝዩ የገድሰና እዩ። ንሕና ቅድም ቀዳድም ከባቢና የገድሰና። እዚ ሃገራት ዓረብ ዝበሃል የገድሰና እዩ። ሓደ ስትራቴጂካዊ ጠመተ እዩ። ምስ የመን፡ ሱዳን፡ ግብጺ፡ ስዑዲያ ናይ ምምልላእን ምትሕግጋዝን ጽቡቕ ዝምድና ክህልወና ኣዝዩ የገድሰና እዩ። ስለዚ ኣብኡ ክንሰርሕ ክንክእል ኣሎና። ንሕና ኣብ ውሽጣዊ ጉዳያት ናይ ነፍሲ-ወከፍ ሃገር ሱዳን ድዩ ናይ ግብጺ፡ ናይ ስዑዲያ፡ ናይ የመን ኣይንኣቱን ኢና። ኣብ የመን እንርእዮ ዘለና ንኣብነት ናይ ሑሰይን ዝለዓለ ሕቶ ኣሎ። ናይዞም 4 ምሕራክ ደቡብ ዝብሃል ናይ ደቡብ ምንቅስቃስ ኣሎ። እዚ ንዓና ኣይምልከትን እዩ። ምስ ሓድነት ናይ የመን ኢና። ንኣብነት ቅድሚኡ ሕጂ ደቡብን ሰሜንን ኣብ ኩናት ክኣትዉ እንከለዉ፡ ካብቶም ቀዳሞት ዓረቕቲ ነይርና። ኣነ ንገዛእ ርእሶይ ክልተ ግዜ ዓደን ክልተ ግዜ

ሰንገረኛ ከይደ አለኹ። አብ መንጎ ሰሜንን ደቡብን ሓድነት ንምምጻእን ንምፍልጋይን አብ ዝነበረ ኩናት፡ ነቲ ፍልልይ ንምጽባብ ኢና ንጽዕር ነይርና። አብ ጅቡቲ'ውን ተቓዋምቲ ጂቡቲ ምስቲ አብ ስልጣን ዘሎ ፖለቲካዊ ውድብ ንዘሎ ምፍሕፋሕ ንምውጋድ፡ ብዙሕ ጸዕርታት አካይድና ኢና። ጽቡቕ ውጽኢት ነይርዎ ክብሃል ይክኣል። አብ ሱዳን'ውን ከምኡ። አብ ሱዳን ሰላም ክነግስ፡ ሓድሕድ ኩናት ክውገድ፡ ደቡብ ሱዳን'ውን አብ ዓዲም ኮይኖም፡ አብ ኩሉ መደባቶም ክሳተፉ፡ ደቡባውያን ምስ ሰሜናውያን ብሓባር ክሰርሑ፡ ናይ ሓባር አጠማምታ ክህልዎም ዝብል ጸዕርታት አካይድና። አብ ኩሉ ዳርጋ ተግባራትና ኢና ክንብል ንክእል። ስለዚ'ሲ አብ ቀረባ ፖለቲካዊ ረብሓና ዘለዎ ከባቢ ኢና ንነጥፍ ዘለና። ስትራቴጂካዊ ረብሓ ዘለዎ እዩ። ናትና ስትራቴጂካዊ ረብሓታት አሎና። ፊቲና ጸሊእና ክንዋላእ ክንክእል አሎና። ካብኡ ተነጻጻሪና ክንከይድ አይንክእልን። ካብኡ አርሕቕ አቢልና ንርእ። አብ ኮንጎ ዝግበር ዝነበረ ጸገማት፡ አብ ብሩንዲ፡ አብ ኬንያ፡ ታንዛንያ፡ አብ ኡጋንዳ ዝነበረ ምፍሕፋሕት ንዕኡ ንምእራም፡ ንዕኡ ንምሕጋዝ፡ ንዕኡ ብሰላም ብጽቡቕ ብናይ ሓባር ድሌት ክዋስኡ ናትና ድሌት ነይሩ። ምናልባት ሓንሳብ ክብ ይብል፡ ሓንሳብ ለጠቕ ይብል አሎ። እቲ ተበግሶታት እውን አሎ። አብ ሶማሊ ከምኡ። ሓንቲ ሶማሊ፡ ሓንቲ ስምርቲን ጥዕይትን ሶማሊ ክትህሉ ካብ ቀደም አትሒዝና ንሰርሕ ነይርና። ሕጂ እውን ንሰርሕ አሎና። ጉዳይ ሶማሊ ንሶማላውያን ክግደፍ ክክእል አለዎ። እዚ ምትእትታው ንሕና አይንድግፎን ኢና። ምትእትታው ናይ አሜሪካ፡ ምትእትታው ናይ ገለ ምዕራባውያን፡ ምትእትታው ናይ ገለ ሃገራት፡ አብ ውሽጣዊ ጉዳያት ናይ ሶማሊ ኣቲኻ ሕንፍሽፍሽ ንምፍጣር፡ ምትእትታው ናይ ወያነ፡ ነቲ ጸገማት ምፍሕፋሕ ምፍጣር፡ አብ መንጎ ቀቢላታት ናይ ሶማሊ ጸገማት ምፍጣር፡ አብ መንጎ ሰሜንን ደቡብን ሶማሊ ሽግራት ከም ዝፍጠር አብ መንጎ ሶማላውያንን ሶማሊ-ላንድን ዝጸንሐ ጸገም ክህሉ፡ አብ መንጎ ሶማሊን አብ ቦሳሶ ዘሎ ስርዓትን ጸገማት ክፍጠር፡ አብ ጁባላንድ ጸገማት ክፍጠር ንሕና አይንድግፎን ኢና። ሓንቲ ጥምርቲ ስምርቲ ምድራቤት ናይ ደቂ-ሶማሊ ክትምስረት፡ መንግስቲ ወይ ስርዓት ክህሉ ኢና እንደሊ። እዚ ድማ ንሰርሓሉ አሎና።

* ምስ ጅቡቲ፡ ኡጋንዳ፡ ኬንያ፡ ኢጋድ፡ ሕብረት አፍሪቃ፡ ውድብ ሕቡራት ሃገራት፡ አሜሪካ አብዚ እዋንዚ ሕርፍፍ ዝበለ ዝምድናዩ ጸኒሑና። እንታይ እዩ እቲ ጠንቂ?

-እታ ቀንዲ ጸገም ናይ ሶማሊ እያ። ኢጋድ አብ ክንዲ መፍትሒ ሽግር ዝኸውን፡ አካል ናይ'ቲ ሽግር ኮይኑ። አብ ሶማሊ ኢጋድ ክብል እንከለኹ

ድማ ብፍላይ ንኢትዮጵያን ኬንያን ኡጋንዳን ብዝያዳ ዝምልከት እዩ። ድሕሪኡ ትሰራሶ ጅቡቲ። እዚአን እየን ኣብ ሶማሌ ሽግር ዘምጽኦ ዘለዎ። እዚአን እየን ኢድ ዘለዎን። ብእተፈላለዩ መልክዓት። ኤርትራ ድማ ነቲ ምትእትታው ስለዘይትድግፎ እዩ እቲ ተጻራርነት ዝመጽእ ዘሎ። ናይ ኣሜሪካ እውን ልክዕ ከምኡ። ኣብ 1992 ኣብ ሶማሌ ኢድም ከእትወ እንከለዉ ኣነ እዝከረኒ፡ ነቶም ሓለፍቶም ብወግዒ ተነጊሩ። እዚ ትገብርዎ ዘለኹም ግጉይ እዩ። ኣሜሪካ ኣብ ታኹላ ክትኣቱ እያ። ኣብ ዓዘቕቲ ክትኣቱ እያ። ኣብ መወዳእታ ለውጢ ከተምጽእ ኣይኮነትን ንብል ነይርና፡ ምስማዕ ኣብዮም። ኣብ መወዳእታ ተገዲዶም፡ ካብ ሶማሌ ክወጽኡ ክኢሎም። እንሀልካ ሕጂ እውን ተደጊሙ ብተዘዋዋሪ፡ ብኸዳሚኦም ብወያነ ኣቢሎም ኣብ ሶማሌ ዕግርግር ተፈጠሩ ኣሎ። ስለዝህሉ ኣደ ካብቲ ዘደረዳድኣና ጉዳይ እዩ። ካልእ ጉዳያት እውን ክህሉ ይኸእል እዩ። ብእተፈላለዩ፡ ቁጠባዊ ክኸውን ይኸእል፡ ፖለቲካዊ ክኸውን ይኸእል። ግን እቲ ሽግር ብገዛእ ርእሱ ናታቶም ምትእትታው ኣብዚ ከባቢ ዘምጽኦ ዘሎዮ። ብምትእትታው ኣይሎም ከረጋግጹ፡ ዝበልናኹም ግበሩ፡ እንተ ዘይገበርኩም ከምዚኣ ከነርእየኩም ኢና ወይለኹም እናበልካ ዝግበር ዕንደራ ምሳና ኣይከይድን እዩ። እዚ ከምዚ ዓይነት ፖለቲካ ምሳና ኣይከይድን እዩ። ካብ ከምዚ እተላዕለ እዩ፡ እቲ ምፍሕፋሕ ዘሎ። እዚ እውን እንተዘይተላዕሊ፡ እቲ ጠንቁ ናይ ከምዚ ዓይነት ምፍሕፋሕ እንተ ዘይተፈቐሱ፡ እቲ ሽግር ቀጻሊዮ በሃላይ እዩ ኣነ። ከዕርፍ ኣይክእልን እዩ።

*** ናጻ ፖለቲካዊ መስመር ምክታልና ከመይ እዩ ዝረኣ?**

- እዞም ኣቐዲምካ ዝጠቐስካዮም ሃገራትን ውድባትን ናጻ መስመር ክህልወና ኣይደልዩን እዮም። እታ ሽግር እዚኣ እያ። ናጻ ኮይንና ብኢድና ከይንሰርሕ፡ ናጻ ኮይንና ድላይና ከይንገብር፡ ዓመምቲ መደባትና ከይንኸውን፡ ናትና መደባት ንኸይነተግብር፡ ጽቡቕ ኣብነት ንከይንኸውን ምእንቲ ብዙሕ እዩ ዝሰራሕ።

*** ዝምድና ኤርትራን ኢትዮጵያን ብኸመይ እዩ ናብ ንቡር ክምለስ?**

-እቲ ሽግር ናትና ኣይኮነን፡ ናይ ኢትዮጵያ እዩ። ንሕና ንብሎ ዘለና እቲ ፍርዲ... እቲ ብይን ተዋሂቡ እዩ - ነተግብር እዩ። ዝምድናታት ህዝብታት ኤርትራን ኢትዮጵያን ብጽቡቕ ክቕጽል እንተደኣ ኾይኑ፡ እቲ ኣብ ሞንጎና ዘሎ ጸገም ክፍታሕ ኣለዎ። ኣብ ኣፈታትሑ ድማ እቲ ኣብ ፍርዲ ዘሎ ክትግበር ክኸእል ኣለዎ። እዚኣ እያ እታ ፍታሕ። እዚኣ መዓሰያ ክትመጽእ - ምናልባት ምስ ህላወ ናይ ወያነ እያ ክትመጽእ። ንሕና ወዲእና ኢና።

ንሕና ዕዮ ገዛና ሰሪሕና ኢና፡ ዕዮ ገዛ ናይ ወያነ እዩ ተሪፉ ዘሎ። ወያነ እንተደኣ ናይ ብሓቂ ሓላዪ ናይ ህዝቢ ኢትዮጵያ ኮይኑ፡ ነዚ ክተግብር ክኸእል ኣለዎ። ድሕሪኡ እዩ ጽቡቕ ዝምድና ክመጽእ ዝኸእል።

***ህዝባዊ ግንባር፡ ተካእቲ ኣብ ምፍራይ ከመይ ክሰርሕ ጸኒሑ?**

- እዚ ሕጂ ኣብ መንእሰያት ዝግበር ዘሎ ወፍሪ፡ መተካእታ ንምፍራይ እኮ እዩ። እዚ ኩሉ ኣብ ዋርሳይ ይከኣሎ፡ ኣብ ደገ ዝግበር ዘሎ ናይ መንእሰያት ምንቅስቃስ ንገዛእ ርእሱ፡ ምውራስ እዩ። ንሕና ሎሚ ኣሎና ጽባሕ የሎናን፡ ሓጻር ግዜ እያ። መንእሰያት ግን፡ ካብ ናትና ዝነውሐ ግዜ ኣለዎም። መተካእታ ናይ ሀ.ግ፡ ትማሊ ነይሩ፡ ሎሚ ኣሎ፡ ጽባሕ ክህሉ እዩ፡ ንዘልኣለም እውን ክቕጽል እዩ ዝብል እምነት ኣሎኒ።

*** ኣብ ሰውራ ኤርትራ፡ እቲ ናይ ሽቡ መንእሰያዊ ኣተሓሳስባ እዩ ሃገር ኣምጺኡ። ብኣኡ መንጽር፡ ሓሳባት ናይዚ ናይ ሕጂ መንእሰይክ ግቡእ ኣቓልቦ ዝወሃቦ ዘሎዶ መስለካ?**

- ርእይቶኡ ክስማዕ፡ ኣበርክቶኡ ክምስገን፡ ናቱ ድኻም ክፍለጥ፡ ክነቅፍን ክንቀፍን፡ ክሕተትን ክሓተትን እንተደኣ ኾይኑ፡ ሰፊሕ ናይ ምምይያጥ ባይታ ክፍጠረሉ ክኸእል ኣለዎ። መንግስትን ግንባርን ህዝብን ድማ እዮም ነቲ ባይታ ዝፈጥርዎ። ባዕሉ እቲ መንእሰይ ከኣ፡ ኣብ ምፍጣሩ ዲናሞ ክኸውን ኣለዎ።

*** ፖለቲካዊ ኩነታት ኣብ ቁጠባ ሓንቲ ሃገር ክሳብ ክንደይ እዩ ዝጸልዎ?**

- ቁጠባ መሰረታዊ እዩ ዝብሎ ኣነ። ፖለቲካ ንበይኑ እዩ፡ ቁጠባ ንበይኑ እዩ ዝብሉ ሰባት ኣለዉ። ኣነ ግን ከምኡ እዩ ዝብል መረዳእታ ወይ እምነት የብለይን። ፖለቲካ ቁጠባ እዩ፡ ቁጠባ ድማ ፖለቲካዊ ኢሊ እዩ ዝኣምን። ፖለቲካዊ ሓይሊ እንተዘይብልካ ቁጠባዊ ሓይሊ የብልካን። ናይ ግድን ብፖለቲካ ሓያል ክትከውን እንተደኣ ኮይንካ ሓያል ቁጠባ ክህልወካ ኣለዎ። ሓያል ቁጠባ እንተ ዘይብልካ - ክትዛረብ ትኸእል ኢኻ፡ ክትልፍልፍ ትኸእል ኢኻ፡ ለውጢ ከተምጽእ ግን ኣይትኸእልን። እቲ ቁጠባኻ እንተደኣ ፖለቲካዊ “ኦሪንቴሽን” ዘይብሉ ኣይሰርሕን እዩ። ፖለቲካኻ ቁጠባዊ ሓይሊ እንተዘይብሉ እውን፡ ፖለቲካኻ ቁም-ነገር የብሉን። እዚኣ እያ እታ ፎርሙላ ኢልና ክንወስዳ እንኸእል።

ኣብዚ ግዜዚ፡ ካብ ህዝባዊ ግንባር ዝሃሰሱ ክብርታት እንተደኣ ኣለዉ፣ ምላሱ ዘለዎም እትብሎም?

-በርግጽ አለው። ዝሃሰሱ አለው። ቅድሚያ ሕጂ ህዝባዊ ግንባር ብቻፊታን ርእሰ-ነቅፊታን እዩ ዝፍለጥ። እዚ ክብሪ'ዚ ግን ሕጂ አሎ ድዩ? አብ'ዚ እዋን እዚ ከምኡ ነዘውትር አለና ዲና? እንተደኣ ተባሂሉ - ኣነ ይሓሚ ኣይኮንኩን ዘለኹ። ነፍሲ-ወከፍና ካባይ ኣትሒዝካ ክሳብ'ቲ ዝተሓተ ኣብ ጽፍሒ ሓላፍነት እውን ዘየለ ሰብ፡ ናይ ብሓቂ እዚ ነቅፊታን ነብሰ ነቅፊታን ምእንቲ ጉዳይና ክንፈትሕ፡ ጉዳይና ከነመሓይሽ፡ ከነተግብር ዘሎና እዩ። እዚኣ ነፍሲ-ወከፍ መንእሰይ፡ ነፍሲ-ወከፍ ኣባል ህዝባዊ ግንባር ክሓትታ ዘለዎ ጉዳይ እያ። ካልእ እውን ዝሃሰሰ ወይ ዝደብዘዘ የሎን ማለት ኣይኮነን፡ ብሩህ ዘይኮነ ጠባያት የሎን ማለት ኣይኮነን። ቅድሚያ ሕጂ ኣነነት ኣይነበረን፡ ሎሚ ኣነነት ትርኢ። ቀደም ንግይ ዝብል ኣይነበረን፡ ንግይ ኢልና ኣይንፈልጥን። ንግይ ምባል ነውሪ እዩ ነይሩ። ንግኻ፡ ንግኹ፡ ንግኹም ኢኻ ትበሃሃል ዝነበርካ። ምናልባት ድማ ንግና ይበሃል ነይሩ። ስለ'ዚ፡ ነብስና ክንሓክኽ ክንክእል ኣሎና በሃላይ እዩ። ካልእ'ውን ክጥቀስ ይከኣል እዩ፡ ግን ዘይሩ ዘይሩ ኣብ ምንታይ ኢና ክንምለስ ዘለና፡ እንተ ደኣ ናይ ብሓቂ ህዝባዊ ግንባር ኮይንና ክንቅጽል ኮይንና፡ ፍልስፍና ናይ ህዝባዊ ግንባር ክንክልሶን ከነሕድሶን ክንክእል ኣሎና። ህዝባዊ ግንባር ናይ ቀደም ክንከውን እንተደኣ ኮይንና፡ እቲ እንገብር - ኣብ ጠባያትና፡ ኣብ ኣካይዳና፡ ኣብ ርእይቶና፡ ኣብ ጠመተና ኣብ ዝኾነ ይኹን፡ ሕጂ እውን ከም'ቲ ናይ ቀደም ጥራይ ዘይኮነ፡ ክንክልሶ፡ ከነመሓይሾን ከነጸብቕን ክንክእል ኣሎና በሃላይ እዩ።

***ኣተኩሮን ሓላፍነትን ሃማመተኤ ኣብ ምኹሰኳስ መንእሰያት ከመይ ክኸውን ኣለዎ ትብል?**

- ተራ ናይ መንእሰያት ውሑድ ኣይኮነን፡ መንእሰይ ዲናሞ እዩ። ዲናሞ ስለዝኾነ ኣብ ኩሉ መደባት ክሳተፍን ከበርክትን ናቱ ተራ ምጳኑ ክፈልጥ ክኸእል ኣለዎ። ኣብ ዝኾነ ኣብ ፖለቲካ፡ ኣብ ቁጠባ፡ ኣብ ትምህርቲ፡ ኣብ ቴክኖሎጂ፡ ኣብ ሳይንስ - ናቱ ተራ ክህልዎ ክኸእል ኣለዎ። ስለ'ዚ ዲናሞ ስለዝኾነ ክንቀሳቐስ ክኸእል ኣለዎ። እዚ እንተዘይገይሩ ልሙስ መንእሰይ እዩ ክኸውን። ልሙስ መንእሰይ ከኣ ዘድሊ ኣይኮነን። ሃማመተኤ ድማ፡ ኩሉ ኣተኩሮኡ ናብ'ዚ ዝቐንፀ እዩ ክኸውን ዘለዎ። ንኣብነት 4ይ ሃገራዊ ፌስቲቫል መንእሰያት ክካየድ ምድላዋት ይግበር ኣሎ። እቲ መንእሰይ እምበኣር፡ ነቲ ዝጸንሐ መደባት ክኸልሶን ከማዕብሎን ክኸእል ኣለዎ። ሓድሽ መደብ ከውጽእ ክኸእል ኣለዎ።

*** ንዝመጽእ 10 ዓመት ንኤርትራ እንታይ ትሓልመላ?**

-ጸጽቡቆ። ኩሉ ጽቡቆ ነገር እሳልመላ። አብ ውሽጢ ዘ 10 ዓመት፡ ቅድሚኡውን በሃላይ እየ ኣነ - ንሕና ንነብስና ጥራይ ዘይኮነ ንኻልኣት ክንሕግዝ ንኻልኣት ክንፅግል ከም እንክእል እየ ዝኣመን። ነዚ ዝብሎ ዘለኹ፡ 10 ዓመት ምጽባይ እውን ከድልየና ኣይኮነን። አብ ሓጺር እዋን ከነተግብሮ ክንክእል ኢና፡ ካብ መደባትናን ድሌታትናን ወጻኢ ዝኹን ፅንቅፋት እንተዘየጋጠሙ።

*ቅድሚ ሕጂ ብዛዕባ ዝጸሓፍካዮን ንመጻኢ ክትጽሕፎ ዝሓዝካዮን መጻሕፍቲ . . ?

- ክሳብ ሕጂ ሰለስተ መጻሕፍቲ ጽሑፊ ኣለኹ። “ሕድገት ዘየፍቅድ መሰል”፡ “ኤርትራ፡ መሬታ’ምበር ህዝባ ኣየድልየናን”፡ “ታሪኽ ሰውራ ኤርትራ - ምስንምን ምንቁልቋልን” ዝብላ እየን። ሕጂ ድማ “ኤርትራ፡ ምድራ-ባሕሪ እትብል ሓዳስ መጽሓፍ አብ ማሕተም ኣላ። አብዚ ቀረባ መጻኢ ናብ ኣንብብቲ ክትዝርጋሕ እያ። ፖለቲካዊ መጽሓፍ ኮይና፡ ካብተን ካልኣት ፍልይ ዝበለት እያ። ብድራማዊ መልክዕ ንቐልሲ ህዝቢ ኤርትራ እያ እትትርኽ። ብዓረብ ድሮ ወጻኢ ኣላ። እታ ናብ ትግርኛ ዝተተርጎመት እያ ሕጂ አብ ማሕተም ዘላ። እዚአ ክሳብ 4ይ ቅጹ ክህልዋ እዩ። ከምዚ መሰልሰል ዓይነት። “ኤርትራን ዝምድና ሃገራት ኣዕራብን” እትብል መጽሓፍውን አብ መደብ ኣላ።

*ካብ ተመኩሮኻ ኣገዳስነት ‘ዲያሪ’ ከመይ ትገልጽ?

-ኣዝዩ ኣገዳሲ እዩ። ዓቢ ሓገዝ ኣለዎ። አብ ሂወተይ ንኣብነት ኣብዘን ክልተ መጻሕፍቲ ዝተጠቐምኩሉ ናይ ሰባት ኣይኮነን። ናተይ ሓሳባት ዝጽሕፎ ዝነበርኩ፡ ናተይ ዝዕዘቦ ዝነበርኩ ካብኡ ዝወጸ እዩ። ማለትሲ አብ ሓቅነት ዝተመርኮሰ እዩ። ልብ-ወለድ ወይ ድማ ንምዝንጋዕ ተባሂሉ ዝተጻሕፈ ኣይኮነን። ዲያሪ እንተደኣ ሃልዩካ ኣብቲ ሓቂ ኢኻ እትምርኮስ። ንኣብነት እዛ ሎሚ ንገብራ ዘለና ቃለ-መሕትት ሓንቲ ዓባይ ዲያሪ እያ። እዚአ ሎሚ መዝጊብካያ ድሕሪ 10 ዓመት ተመሊስካ ክትርእያ እንከለኻ ታሪኽ እያ። እዚ እዩ‘ቲ ሓቂ።

*አብ ትርፌ ግዜኻ - ካብ ስራሕ ወጻኢ እንታይ ኢኻ እትሰርሕ?

-አብ መዓልቲ ሓሙሽተ ሸዱሽተ ሰዓት ዝተፈላለዩ መጻሕፍትን ጋዜጣታትን ካልእን ኣንብብ። ዌብሳይታት ከፊተ እርኢ። ካብቶም ቀንዲ ተኸታተልቲ ኤሪ ቲቪ እውን እየ። ቀጻሊ እየ ዝርኢ። ሰለዚ እቲ ናይ ትርፌ ግዜ ብኸምዚ እየ ዝመቐቐሎ።

*** ከመይ ግይነት ጽሑፋት ኢኻ እትገብብ?**

- ነቲ ናይ ቀደም ጽሑፋት ብተገዳስነት እየ ዘንብቦ። ብፍላይ ገሃእትና ዝጽሕፍዎ ዝነበሩ ጸብጻባት፡ ምምሕዳራት ናይ ኣሜሪካን እንግሊዝን ዝጽሕፍዎ ዝነበሩ ጸብጻባት፡ ክሳብ ክንደይ ኣብ ልዕሊ'ዚ ህዝቢ፡ ኣብ ልዕሊ'ዛ ሃገር ግፍዒ ይፍጽሙ ነይሮም ብጭቡጥ ስለዘርኢ የንብቦ። ኣብ ግዜ ስርዓት ሃይለስላሴን ደርግን ኣብ ልዕሊ ኤርትራውያን ዝፍጸም ዝነበረ ግፍዕታት ዝሓዘ ዝርዝር ጸብጻባት እውን ኣሎ። ንዕኡ ርኢኻ፡ ካብ ታሪኽና ዋላ ክንዲ ፍረ ጣፍውን ኣየልግልናሉን በሃላይ እየ ኣነ። እዚ ድማ ሓያል ጸዕሪ ናይ'ዚ ሕጂ ወለዶ መንእሰያት ዝሓትት እዩ። መንእሰያት ብታሪኽም ክግደሱ ኣለዎም። ታሪኽም ክፈልጡ እንተኾይኖም ድማ፡ ጸላእቶም ብዛዕብኦም፡ ብዛዕባ ኣቦታቶም፡ ብዛዕባ ኣያታቶም፡ ብዛዕባ ኤርትራ ሃገሮም፡ እንታይ ይሓስቡ ነይሮም ክፈልጡ ኣገዳሲ እዩ። ጸላእቲ ኤርትራ ከመይ ጌሮም እዮም ንኤርትራውያን ክመቓቕልዎም ዝጽዕሩ ነይሮም፡ እንታይ ግይነት መደባት እዮም ዘውጽኡ ነይሮም. . . ኩሉ ጸብጻባት ስለዘሎ፡ ነዚ ከንብብዎ፡ ክርድእዎ፡ ከስተማቕርዎ፡ ከወሃህድዎን ክጽሕፍዎን ኣለዎም።

*** ታሪኽ ብከምቲ ዝድለ ንምስናዱ ብፍሉይ እንታይ ክግበር ኣለዎ ትብል?**

ካብ ሰራሕቲ ናይ'ቲ ታሪኽከ (ካባኻትኩም) እንታይ'ዩ ክጽበ እዚ ናይ ሕጂ ወለዶ? *ኣብ'ቲ መስርሕ ዝተሳተፉ ሰባት፡ በብቐሩብ ካብ'ዛ ዓለም እናተፈለዩና እዮም ዝኸዱ ዘለዉ። ንሕና እውን ሰዓብቶም ኢና። ብርግጽ ቀጻሊ ህይወት ዝበሃል የለን። ቀጻሊ ታሪኽ ግን ኣሎ። ነባሪ ታሪኽ ኣሎ። ስለ'ዚ እዚ ብዕቲ-ብነትን ብተገዳስነትን ክረክ ዘለዎ እዩ። ጉዳይ ምጽሓፍ ናይ ታሪኽ ብናተይ ወገን ብኸመይ እየ ዝጥምቶ፡ ጉዳይ ሃገራዊ ድሕነት እዩ። ምስ ሃገራዊ ድሕነትና ዝተኣሳሰረ እዩ። ስለ'ዚ ብዛዕባ ሃገርና ክንፈልጥ፡ ክጸሓፍ እንተደኣ ኮይኑ፡ ከነንብብ ክንክእል ኣለና። ከምቲ ዝበልክዎ እቲ ማተርያል ኣሎ፡ ንኣብነት ሕጂ ገሊኡ ጸብጻባት ኢትዮጵያውያን ዝጸሓፍዎ ከንብቦ እንከለኹ፡ ወተሃደራት ኢትዮጵያ ንመራሕቶም ገይሮም ዝጽሕፍዎ ዝነበሩ፡ ንሕና ብመገዲ ድምጺ ሓፋሽ ነቃልዎ ዝነበርና፡ ንኣብነት ንሕና 80 ሰባት ሞይቶም ንብል እንተ ነይርና፡ ኣብ'ቲ ጸብጻቦም ዝያዳ ኮይኑ ይጸንሓካ። ንሕና ብገምጋም ኢና እንኸዶ ዝነበርና። ብዝተሓተ ገምጋምና ኢና ኸኣ ንገልጽ ነይርና። ሕጂ ነዚ ታሪኽ ተመሊስካ ክትርእዮ እንከለኻ፡ ከተጽንዖ እንከለኻ በተን እተፈላለዩ ዶኩሜንታታት ክትቀልዕ ምስ ትጅምር ክሳብ ክንደይ ንሕና ግምታትና ትሑት ከም ዝነበረ እዩ ዘርኢ። ቀሊል ታሪኽ ኣይኮነን ተሰሪሑ። መዳርግቲ ዘይብሉ ጅግንነታዊ ታሪኽ እዩ ተሰሪሑ። እዚ

ጅግንነታዊ ታሪኽ እዚ ክንጸባረቕ ክኸእል ኣለዎ በሃላይ እየ። ከመይ ገይሩ
ይንጸባረቕ ናይ ኩላትና ግደ እዩ ዝኸውን። ናተይ ናትኩም ናይቶም ካልኣት
ግደ ስለዝኾነ፡ ብዕቲብነት ክንሓስበሉ ዘለና ጉዳይ እዩ በሃላይ እየ።

ንሰለጥኒ ግሉጽን ምቕሉልን ዕላልካ ደጊምና ነመስግነካ - ክቡር ብጻይ
ኣልኣሚን መሓመድ ሰዒድ